УДК 7.05(480)

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ФІНСЬКОГО ДИЗАЙНУ

Н. Савчак, к. т. н.

ORCID ID: 0000-0002-3908-7137

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2021.22.099>

Савчак Н. Еволюція розвитку фінського дизайну

Запропоновано теоретичну оцінку особливостей сприйняття дизайну Скандинавії (зокрема фінського). Розглянуто формування нової генерації фахівців у сфері дизайну, здатних модернізувати будівництво, промисловість та архітектурну галузь.

Досліджено об'єкти діяльності дизайнера, а саме: виробничі інтер'єри, станкові лінії, хімічні установки, обладнання житла, середовища транспорту, офісне обладнання, предмети домашнього вжитку, побутову радіо-апаратуру тощо.

Указано на закономірності розвитку дизайну та закони збуту й економічності, властивості матеріалу, конструктивні закономірності.

Досліджено самовираження світових напрямів і захист, характерні для північних країн, традицій простої мови, високу якість, розробку нової продукції для підприємств.

Проаналізовано завдання теми дослідження. Звернуто увагу на перетворення Фінляндії із виробника сировини і напівфабрикатів у виробника предметів, які мають висоту майстерності різних технічних захисних засобів, машин та інструментів лісової промисловості, одягу та інвентарю для дозвілля, а також електроніки.

До переосмислення значення дизайнера в промисловості призвела конкуренція між новими виробами і тиском з боку світового ринку.

Наведено основні фактори, які посприяли розвитку дизайну, національні традиції, бережне ставлення до матеріалів, географічне розміщення Фінляндії, її клімат.

Здійснено оцінку популярності та величі фінського дизайну, починаючи з міжнародних ярмарок, спочатку в Парижі, згодом – у Нью-Йорку, і нарешті, триумф у Мілані (50-ті роки XX століття.)

Дизайн почав виконувати провідну роль у промисловому оформленні. Основою творчості у всіх сферах XIX–XX століть – від музики до образотворчого мистецтва, від орнаменту до архітектури – стала культурна традиція, яка підкреслює національні самоутвердження. Визначено основну мету дизайну, поєднання його із промисловим виробництвом практичних предметів побуту, що продається за помірну ціну.

Наведено постійний процес зростання виробництва, у якому неабияку роль виконали молодіжний рух і підвищення культурного рівня молоді.

Сформульовано визначення промислового дизайну як колективної співпраці між професіоналами різних сфер.

Коротко проаналізовано нагороди фінського дизайну за період кінця XX – поч. XXI століть.

Висвітлено та встановлено тенденції розвитку особливостей сприйняття фінського дизайну та введено в науковий обіг деякі його особливості формоутворення: візуалізація навколишнього простору відносно часу, періоду, місця сприйняття, зони спостереження та площі охоплення.

Ключові слова: сприйняття, особливості, дизайнер, промисловий дизайн, фактор.

Savchak N. Evolution of Finnish design development

A theoretical assessment of the peculiarities of the perception of Scandinavian design (in particular Finnish design) is offered. The formation of a new generation of design specialists capable of modernizing construction, industry and architecture is considered.

The objects of the designer's activity are studied, namely production interiors, easel lines, chemical installations, housing equipment, transport media, office equipment, household items, household radio equipment, etc.

The regularities of design development and the laws of sales and economy, material properties, design patterns are indicated.

The self-expression of world directions and protection characteristic of the northern countries, traditions of simple language, high quality, development of new production for the enterprises are investigated.

The tasks of the research topic are analyzed. Attention is drawn to the transformation of Finland from a manufacturer of raw materials and semi-finished products to a manufacturer of items that have a high skill of various technical protective equipment, machinery and tools for the forest industry, clothing and leisure equipment, as well as electronics.

Competition between new products and pressure from the world market has led to a rethinking of the importance of the designer in the industry.

The main factors that contributed to the development of design are national traditions, careful treatment of materials, geographical location of Finland, its climate.

The popularity and grandeur of Finnish design was assessed, starting with international fairs, first in Paris, later in New York, and finally the triumph in Milan (1950s).

Design began to play a leading role in industrial design. The basis of creativity in all spheres of the XIX-XX centuries – from music to fine arts, from ornament to architecture – was a cultural tradition that emphasizes national assertions. The main purpose of the design, its combination with the industrial production of practical household items, sold at a reasonable price, is determined.

The constant process of production growth is given, in which the youth movement and the growth of the cultural level of youth played an important role.

The definition of industrial design as a collective cooperation between professionals in various fields is given.

A brief analysis of the awards of Finnish design for the period of the late twentieth and early twentieth centuries.

Trends in the development of perceptions of Finnish design are highlighted and established, and some of its peculiarities of formation are introduced into scientific circulation: visualization of the surrounding space in relation to time, period, place of perception, observation zone and coverage area.

Key words: perception, features, designer, industrial design, factor.

Постановка проблеми. Формувати нову генерацію фахівців у сфері дизайну, здатних модернізувати будівництво, промисловість та архітектурну галузь, довелось скандинавам, адже дизайн Скандинавії різноманітний і не об'ємний.

Коротко розглянемо фінський дизайн, якому нещодавно довелося приймати нові виклики і шукати рішення для промислового виробництва, зважаючи на моральні та екологічні міркування, пов'язані, зокрема, з витратами енергії і підбором матеріалів.

Як не відрізняються один від іншого виробничі інтер'єри, станкові лінії, хімічні установки, обладнання житла, середовище транспорту, офісне обладнання, предмети домашнього вжитку, побутова радіоапаратура тощо, у них є загальний бік, що і становить їх об'єктами діяльності дизайнера: вони виникають у процесі громадського виробництва. Це в повному розумінні слова предметне середовище людини [1].

У країні, де панує промислове виробництво, повинні бути враховані закони збуту та економічності, властивості матеріалу, конструктивні закономірності дизайну.

Дизайн створює первинні, реальні властивості предметів, тому дизайнерам Фінляндії доводилось також визначати своє ставлення до форм самовираження світових напрямів: захищати характерні для північних країн традицію простої мови форм і високу якість. Розробка нової продукції для будь-якого підприємства створює ризик заради майбутнього. За короткий час Фінляндія перетворилася із виробника сировини і напівфабрикатів, таких як целюлоза, на виробника предметів високої майстерності. Фіни є виробниками різних технічних засобів, машин та інструментів лісової промисловості,

одягу та інвентаря для дозвілля, а також електроніки [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання щодо розвитку фінського дизайну розглядав Я. Пентонен [2]. Особливості сприйняття фінського дизайну ще не досліджені.

Постановка завдання. Наше завдання – дослідити особливості сприйняття дизайну Скандинавії (зокрема фінського дизайну) та ввести в науковий обіг деякі особливості його формування.

Виклад основного матеріалу. До переосмислення значення дизайнера у промисловості призвела конкуренція між новими виробами і тиском світового ринку.

Потрібно зрозуміти, що саме дизайн може бути ключем до успіху виробу. Хорошим прикладом у цьому слугує мобільний телефон фірми «Nokia» (рис. 1).

Неабиякого естетичного і художнього значення набув фінський дизайн, заснований на національних традиціях. Географічне розміщення Фінляндії, її клімат – основні чинники, які посприяли розвитку дизайну. Освоєння величезних пустинних лісів і боліт для землеробства вимагало наполегливості і загартовувало фінський народ. Усе це спонукало моделювати та створювати інструменти, які б полегшили роботу (рис. 2). Тому до своєї роботи майстри дизайну ставляться прискіпливо і відповідально.

Популярність і велич фінського дизайну починалась із міжнародних ярмарок, спочатку в Парижі (рис. 4), згодом – у Нью-Йорку (кінець 30-их років XX століття). Нарешті тріумфувала у Мілані (50-ті роки XX століття) (рис. 3).

Рис. 1. Комунікатор «Нокія 9000» «Нокія Мобайл Фоунз»

Рис. 2. Сокири «Хенді» 1991-1993. Дизайн: Олаві Лінден, Сванте Рьнхольм, Тімо Суніла Кеннет Вікстрьм АТ «Фіскарс Консюмер»

Рис. 3. Х трієналі в Мілані у 1954 році. Архітектор виставки Тапіо Вірккала. Керамічні вазы, 1953. Дизайн: Кюллікі Салменхаара/Арабія

Індустріалізація у другій половині XIX століття сприймалася як загроза національній, ремісничій традиції, але водночас виникла відповідальність за якість і естетичні засоби промислових виробів.

Фінське товариство ремесел і дизайну, Художня промислова школа, Музей прикладного мистецтва і товариство «Друзі ручного ремесла Фінляндії» виникли у 1870-х роках. Так сформувалася, можна стверджувати, окрема галузь промислового оформлення – дизайн. Основою творчості у всіх сферах XIX і XX століть – від музики та образотворчого мистецтва, від орнаменту до архітектури – стала культурна традиція, яка підкреслює національне самоутвердження.

Це можна віднести до Фінляндії, де звернулись до мотивів, форм і матеріалів, почерпнутих у Карелії і національній епосі «Колевала».

У цій розробці переважало цілісне мислення. Це означало, що дизайнер дбав про кожну деталь. На початку століття поряд із напрямом національної романтики виник раціоналізм, який представляв практичний підхід. Його почали застосовувати лише на початку 1930-х років із наштотвом функціоналізму.

Після 20-х років XX століття, коли Фінляндія завоювала незалежність у громадському будівництві, переважно орієнтувались на класицизм, віддаючи належне історії. Тільки у 30-ті роки сучасний функціоналізм відмовився від історичних мотивів і зв'язків з історією. Метою дизайну стало упровадження у свідомість фінів вишуканої простоти, заснованої на принципах людяності і практичності (рис. 5). Поєднання дизайну із промисловим виробництвом практичних предметів побуту, що продаються за помірну ціну, було обрано основною метою. Це свідчить про те, що жителям Півночі властиве раціональне мислення. Алвар і Айно Аалто стали визначними представниками функціоналізму. Вони були не тільки архітекторами, але й дизайнерами сучасних меблів і скляного посуду для щоденного користування (рис. 6).

У виготовлених із гнутої деревини Аалто меблях утілились принципи практичності, помірної ціни та доступності для широкого кола користувачів. Спочатку витвори були прикладами фінського дизайну, а пізніше – символами суспільного становища їх власників.

Рис. 4. Килим «Полум'я», 1900. Дизайн: Акселі Галлен-Каллела

Рис. 5. Пайміоський стіл, 1929-33, крісло 42, 1930-ті роки. Дизайн: Алвар Аалто/АТ «Артек»

Рис. 6. Ваза «Савой», 1937. Дизайн: Алвар Аалто «Кархула»

Рис. 7. «Сервіз Гільдія», 1948. Дизайн: Кай Франк/АТ «Вяртсіла Арабія»

Рис. 8. Склянки «Конус», 1958. Дизайн: Кай Франк/«Нуутаярві»

Рис. 9. Крісло «Карусель 412», 1965. Дизайн: Юрйо Куккануро/АТ «Хаймі»

Рис. 10. Крісло «Пастілка», 1968. Дизайн: Ееро Аарніо/АТ «Аско»

Усередині 40-х років ХХІ століття закінчився післявоєнний дефіцит на сировинну промисловість. Настав час швидкої індустріалізації і масового переселення із села до міста [3]. Це розширило можливості дизайнерської діяльності. Почалося масове будівництво у містах, яке спричинило проектування тісних міських квартир, давало змогу використовувати одні і ті ж елементи для різних цілей (рис. 7) і поєднувати їх один з одним (рис. 8). Розширився асортимент споживчих товарів відповідно до потреб урбанізованого суспільства у післявоєнний період. Витончене відчуття матеріалу, прості форми були характерні для художньої промисловості. Якість виробу гарантувалась іменем дизайнера. Зміцнення економіки і удосконалення технології, які супроводжувалися появою нових матеріалів, таких як пластмаса і скловолокно, допомогли в 1960-ті роки розвинути масове виробництво (рис. 9, 10).

Підвищення рівня життя, зростання зовнішньої торгівлі, удосконалення радіотелеапаратури і побутової електроніки вплинуло на повсякденне життя, а отже – на дизайн. Люди повірили в постійний процес зростання виробництва. Неабияку роль у цьому виконали молодіжний рух і культуризація молоді. В образотворчому мистецтві саме молодь, такі течії як інформалізм, стилі «ОП» «ПОП», сприяли новому зміцненню і виникненню нового вираження прикладного мистецтва (рис. 11). Розпливались межі між прикладним, декоративним і образотворчими мистецтвами. Як окрема галузь сформувався промисловий дизайн. До виникнення окремого стилю, який називався «High Tec» («Висока технологія»), призвело акцентування технології.

Нові вимоги постали перед дизайном, предметами розробок стали ергономіка, виробнича безпека (рис. 12) і життєве середовище людей похилого віку, інвалідів та дітей.

Економічна криза на межі 1980–1990-х років наголошувала на моральній відповідальності і завданнях дизайнера. Підприємці навчалися використовувати дизайн, який став одним із центральних важелів у всій культурі підприємства. Сьогодні промисловість вимагає від дизайнера можливості застосовувати різні матеріали і надавати їм форми, відповідної його баченню. Тільки співпраця між професіоналами різних сфер дасть нам відповідальний ефект.

Промисловий дизайн – це колективна робота, подібна до виплавки сталі, коли робітники цеху (3-4 осіб) і майстер працюють у тісному взаєморозумінні, сподіваючись на професійну майстерність один одного. Дизайнер працює на заводі у співпраці зі всіма ланками і є посередником між ними. Сільське і лісове господарства є основними галузями економіки Фінляндії. Старі методи праці замінюють машинами. Захист навколишнього середовища у розробці найновіших робочих машин обрано пріоритетним. Окрім того, легкий вантажний трактор, призначений для проріджування лісу, отримав нагороду «Про фініш дизайн» («За фінський дизайн») 1994 року. Ця крокуюча машина (рис. 13), виготовлена АТ «Плустен», відрізняється ергономічними й економічними властивостями і брала участь у конкурсі на європейський дизайнерський приз 1996 року.

Ножиці АТ «Фіскаре Консюмер» (рис. 14) є найбільш відомим міжнародним фінським промисловим виробом. У їх розробці враховувано промислову традицію заводу та необхідність у новаторстві виробу. Успіх ножиць зумовив те, що поряд з ними був розроблений широкий асортимент грабель, сокир, лопат і садівничих інструментів.

Для прогулянок і роботи на свіжому повітрі розроблено спеціальний одяг АТ «Рукка», як-от костюм мотоцикліста.

Зразками спортивного інвентаря є парусні човни («Ноутор») (рис. 15), компаси («Суунто»), барометри («Суунто») (рис. 16), велосипедні тренажери («Тунтуріпюйорья») (рис. 17) та легкі лижні палиці з вугільного волокна («Ексел») (рис. 18).

Рис. 11. Трикотажна колекція «Рівна смужка», 1968. Дизайн: Фінніка Рімала/«Марімеко»

Рис. 12. Захисний шлем «Топкап», 1984; захисні навушники «Сілента Бел», 1988. Дизайн: Юркі Ярвінен/АТ «Кеміра Сейфті»

Рис. 13. Крокуюча лісозаготівельна машина, 1995. Дизайн: Маурі Мартіла, Харрі Ніємі/«Плустек»

Рис. 14. Ножниці, 1965. Дизайн: Улоф Бекстрійом/АТ «Фіскарс»

Рис. 15. Парусний човен «Паутор Свон 55», 1990. Дизайн: Герман Фрерсі/АТ «Наутор»

Рис. 16. Водозахисний комп'ютер «Фавор Ейр Люкс», Водозахисний компас «SK-7», 1996. Дизайн «Фавор Ейр Люкс» Ельяс Перхеентупа, АТ «Лінья»

Рис. 17. Велотренажер «ECB Pro Ergogracer E 850», 1991. Дизайн: Хейккі Кііскі/АТ «Тунтуріпюоя»

Рис. 18. Палиця для лижного спорту «Ексел Аванті Аеро», 1992. Дизайн: Пасі Ярвінен, Юха Косонен, АТ «Креадізайн»/«Ексе

Рис. 19. Зуболікувальне крісло «Фімет І», 1989. Дизайн: Матті Хюппьонен, «Форм Сентер»/ АТ «Фімет»

Рис. 20. Томограф «Проскан Мультімодал», 1995, Відділ розробок АТ «Планмека»

Рис. 21. Респіратор «М-95», 1994. Дизайн: Кеміра Сейфті Дизайн Тім/АТ «Кеміра Сейфті»

Першу нагороду «Про фініш дизайн» за розробку зуболікувального крісла («Фімет») (рис. 19) вручено у сфері медичного обладнання 1990 року.

Широке застосування на всіх стадіях розробок має промисловий дизайн: від проектування механіки пластмасових форм до транспортних пакунків і рекламних проспектів. Створення проєкту – це складний, послідовний процес, у

якому беруть участь спеціалісти різних професій: архітектори, художники, дизайнери, інженери, технологи та ін. [2]. Новинкою у цьому секторі є розробка другої рентгенівської установки (рис. 20).

Безпека умов праці завжди на першому місці, їй приділяють велику увагу. Дизайн захисних засобів, необхідний для охорони праці, перебуває на високому рівні. Прикладом цього є

респіратор, розроблений для оборонних сил («Кеміра») (рис. 21).

У 1992 році АТ «Буском» отримав нагороду за дистанційний лічильник, призначений для оплати проїзду в громадському транспорті (рис. 22). Він був привабливої форми та мав логічні експлуатаційні якості. Також у його розробці застосована передова обчислювальна техніка.

Після часу Аалто меблева промисловість та дизайнери шукають нові напрями.

Практичний досвід і наукові дослідження дали змогу вийти на новий рівень у використанні деревини. Поряд із березою були освоєні безліч нових деревинних порід. Головною розробкою стало крісло-сидіння «Драко» (рис. 23).

Рис. 22. Дистанційний лічильник, 1991. Дизайн: Тапана Хюв'онен

Рис. 23. Крісло «Драко», 1993. Дизайн: Стефан Ліндфорс/АТ «Аско»

Це призвело до значного збільшення реставраційних робіт. Зросла кількість досліджень, з'явилися нові будівельні матеріали, нові простори навколишнього середовища.

Щодо інтер'єру, то у проектуванні громадських приміщень знову стали цінними старі стилі.

Система архітектурних перетворень навколишнього простору формується упродовж певного часу, періоду, епохи й відповідає їм. Тому

в різний період часу система буде інша [3]. Для спостереження навколишнього простору Скандинавії важливо враховувати етнографічні та історичні особливості кожного регіону.

Завдяки аналізу фінського дизайну в рамках проекту розробки продукції виникла лісова машина нового покоління.

Наш огляд дизайнерських надбань зручний і вигідний для підприємств у сфері естетики та дизайну.

Підприємствам потрібно постійно пояснювати методи дизайну, як допомогти в оформленні запиту на пропозицію, у пошуку відповідних дизайнерів (дизайнерських агентств). Випустивши новий товар на ринок, фірми намагаються, аби він якнайдовше функціонував. Імідж підприємства не вічний. Він вивчається, удосконалюється і прогресивно змінюється.

Висновки. У певний період епохи можна виокремити особливості сприйняття дизайну Скандинавії (зокрема Фінського) та ввести в науковий обіг деякі риси його формоутворення, візуалізацію навколишнього простору відносно часу, періоду, місця перебування та сприйняття.

Бібліографічний список

1. Бегенау З. Г. Функция, форма, качество. Москва, 1969. 105 с.
2. Курлішук Б. Ф. Проектування інтер'єрів житлових і громадських споруд: навч. посіб. Київ: Інститут системних досліджень освіти, 1995. 262 с.
3. Савчак Н., Савчак Р. Особливості сприйняття системи архітектурних перетворень навколишнього простору (на прикладі Прикарпаття). *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2020. № 21. С. 81–83.
4. Пелтонен Й. Інноваційний дизайн з Фінляндії. *Finfo: фінські особливості*. № 1: фінський дизайн. 1997. Р. 2–12.
5. Шумегі С. С. Історія зародження та розвитку дизайну історія дизайну меблів та інтер'єра: навчальний посібник. Львів: Центр навчальної літератури, 2004. 300 с.

Стаття надійшла 24.06.2021